

2022-02-11

СЕРГІЙ ДАЦЮК

Зло має **лише дві причини:**

- 1) — **неусвідомлений егоїзм**, який не враховує інтереси інших,
- 2) — та **Ресентимент**.

Неусвідомлений егоїзм, як правило, корегується і зрештою обмежується чи взагалі долається вихованням, освітою та правоохоронними інститутами. В той же час Ресентимент не лише не обмежується соціально, але продукується, підтримується та легітимується в суспільстві.

Саме тому **Ресентимент є настільки масовою та легітимною причиною зла, яка вже майже витіснила зло від несоціалізованого егоїзму.**

(Цей текст російською мовою).

1. Що таке Ресентимент?

Ресентимент (фр. *ressentiment* /rɛsɑ̃timɑ̃/ «обурення, злопам'ятність, озлоблення») — почуття ворожості до того, що **суб'єкт** вважає причиною своїх невдач («ворога»), безсила заздрість, «тяжке усвідомлення марності спроб підвищити свій статус в житті або в суспільстві»[1][*неавторитетне джерело*]. Відчуття слабкості або неповноцінності, а також заздрості стосовно до «ворога» приводить до формування **системи цінностей**, яка заперечує систему цінностей «ворога». Суб'єкт створює образ «ворога», щоб позбутися почуття провини за власні невдачі.

Поняття ресентименту вперше було введено німецьким філософом **Ф. Ніцше** в його роботі «**До генеалогії моралі**». На думку цього філософа, ресентимент є визначальною характеристикою моралі **рабів**, яка протистоїть моралі панів. Ресентимент, за Ніцше, діяльно проявляє себе в «повстанні рабів»: «Повстання рабів у моралі починається з того, що *ressentiment* сам стає творчим та породжує цінності...»[2], — цими словами, власне, і вводиться поняття ресентименту[3].

Ресентимент є складнішим поняттям, ніж *заздрість* або *ворожість*. Феномен ресентименту полягає в **сублімації** почуття неповноцінності в особливу систему моралі.

За визначенням Вікіпедії ***Ресентимент*** це почуття ворожості до того, що суб'єкт вважає причиною своїх невдач ("ворога"), безсила заздрість, "тяжке усвідомлення марності спроб підвищити свій статус в житті або в суспільстві".

Ресентимент це установка на відмову від позитивної активності на користь негативної активності: підозр, ревнощів, звинувачень, помсти, контролю, примусу, агресії щодо інших. Ресентимент це установка "якби не хтось чи щось, то я би..." в контексті переживання приниження або вивищення, які час від часу міняються місцями. Ресентимент суть відмова від власної відповідальності за долю. Ресентимент перенаправляє індивідуальну, групову та суспільну енергію з творення складного на відтворення простого і спрощеного та руйнування складного.

Ресентимент виникає в індивідуальній психіці та в масовій свідомості як спрощене переживання розриву між простим та складним, що не може бути безпосередньо подолане і тому вимагає опосередкованого компенсаторного заміщення. Ресентимент – це не розрив, не заміщення, а саме спрощене переживання розриву, який може бути як наслідований, так і створений через власну деградацію. Ресентимент виникає через свідому відмову від самоперетворення-ускладнення, через свідоме продовження деградації, через свідоме бажання спростити складне середовище чи персоніфікованих носіїв складності до рівня свого спрощення.

1) — Вперше термін "Ресентимент" (Ressentiment) вживає Серен ***К'єркегор*** в роботі "Два віки: літературний огляд" (1846).

2) — Його використовує Фрідріх ***Ніцше*** в роботі "Про генеалогію моралі" (1887), описуючи як співвідношення моралі господаря та раба. Ресентимент, за Ніцше, діяльно проявляє себе в "повстанні рабів": "Повстання рабів у моралі починається з того, що ressentiment сам стає творчим та породжує цінності..."

4) — Потім його детально описує Макс ***Шелер*** в книзі "Ресентимент в структурі моралей" (1913).

5) — Макс ***Вебер*** в роботах по соціології релігії (1920-1921) пов'язує Ресентимент з юдаїзмом, етичною релігією спасіння "людей-ізгоїв", де він виступає як теодицея страждання (нещастя). З російських перекладів важко здогадатися, що "теодицея нещастя", хоча точніше

було б перекладати "теодицея страждання", це власне Ресентимент, щодо якого була дискусія між Вебером та Шелером.

Вже тоді на Заході склалася певна традиція вживати це слово французькою "Ressentiment", як воно було вжито К'єркегором, щоб зберегти широкий контекст дискурсивного значення та застосування. Тому будь-які його переклади як "образа", "злопам'ятність", "озлоблення", "неприйнятність", "страждання", "нещастя" некоректні.

6) — Жиль *Дельоз* в книзі "Ніцше та філософія" (1962) присвячує Ресентименту (перекладено російською як "злопам'ятність") главу четверту "Від злопам'ятності до нечистої совісті", де здійснює психоаналітичну та культурологічну інтерпретацію ідей Ніцше. Так само в такому перекладі важко здогадатися, що мова йде про Ресентимент.

7) — Френсіс *Фукуяма* в своїй книзі "Ідентичність: запит на гідність та політика ресентименту" (2018), дає дуже обмежений і внутрішньо цензурований огляд поглиблення Ресентименту у сучасному світі. І знову ж порівняйте переклади: російською – "Идентичность. Стремление к признанию и политика неприятия", українською – "Ідентичність. Потреба в гідності й політика скривдженості".

Тобто,

в *російських* та *українських* джерелах переклади назв та текстів книг про **Ресентимент** здійснені таким чином, щоб **приховати та замовчати проблему Ресентименту** через небажання його розуміти чи публічно обговорювати або ж мова йде про кричуще невігластво.

Вихолощувати смисли ідей – це теж спосіб цензури.

За нацистської диктатури книги Макса *Шелера* просто забороняли чи спалювали, і це було в якомусь сенсі чесніше.

Доклалися до дослідження Ресентименту:

Рене Жерар, Марк Анжено, Стефано Томеллері, Мішень Онфре, Сінтія Флері.

Розуміння *Ресентименту* мало певний шлях в історії ідей. Серен *К'єркегор* сформулював його, щоб показати сучасність як "нинішнє століття, що висмоктує сенс з етичних понять безпристрасною лінню. Поняття все ще використовуються, але позбавлені всякого сенсу через свою відірваність від погляду на життя, породженого пристрастю і породжуючого послідовність

дій".

Фрідріх *Ніцше* показав його як моральне відношення етики господаря та етики раба. Макс *Шелер* показав його як психо-соціальне явище, яке змінює всі соціальні відносини, а також індивідуальне усвідомлення себе в групі та в суспільстві загалом. *Вебер* показав роль Ресентименту у релігійній етиці. *Дельоз* спробував зробити психоаналітичну та культурологічну інтерпретацію Ресентименту. *Фукуяма* змушений вже був аналізувати Ресентимент як ідентичність та політику.

Отже ми стикнулися з постійним розростанням масштабу Ресентименту в історії людства.

А відтак ми маємо повернутися до розуміння *К'єркегора* та *Шелера*, але вже на новому рівні рефлексії.

2. Ресентимент історичний, колективної пам'яті, примордіальний та дзеркальний

Ресентимент є наслідком не лише індивідуальних травм, але і групових, соціальних, історичних, геополітичних травм. Носієм Ресентименту може бути не лише індивід, але і група, країна, держава та її політика, група країн та їх політика, цивілізація.

Психічне зараження у Шелера – це феномен некритичного "слідування за натовпом" або менталітет натовпу, подібно до лемінгів, що стрибають зі скелі.

Позитивні приклади – добродушні юрби в пабі або на спортивних заходах; негативний приклад – насильницькі заворушення. У такому вигляді Ресентимент стає вже соціальною проблемою, бо починає транслюватися на інших у вигляді "психічного зараження".

Використання таких методів негативного психічного зараження можна розглядати як рушійну силу таких історичних особистостей чи рухів, як Нерон (спалення Риму), Французька революція (Ресентимент у вихідній концепції), Гітлер (геноцид євреїв, арійська панівна раса і проект "Лебенсборн"), камбоджійські "червоні кхмери" 1975-1979 років (соціальна інженерія геноциду), Руанда 1994 року (геноцид племен), міжнародний фундаменталістський ісламський тероризм, націоналізми Східної Європи, "Русский мир" в Росії, система соціального рейтингу в Китаї, лівий порядок денний на Заході (Black Lives Matter, радикальний фемінізм, "культура відміни", "перевір свої привілеї").

Наявний у суспільстві та відповідно у істориків Ресентимент, як правило, зумовлює *ресентиментальні історичні наративи*.

Ресентимент також заражає *колективну пам'ять* установками на підозру, заздрість, ненависть, помсту, тобто перетворює її на колективу злопам'ятність.

Водночас історики постійно стикаються з трансляцією Ресентименту між поколіннями, народами, імперіями, і це впливає на їх наративи, незважаючи на правила академічної доброчесності.

1) — Рим сам по собі не був ресентиментальним, але він породив Ресентимент варварів.

2) — Ми можемо підозрювати, що татари-монголи були ресентиментальні і в своєму завоюванні трансливали і таким чином глибоко закорінювали Ресентимент в більшість упокорених народів.

Ресентиментальна політика пам'яті зазвичай має одновимірну структуру пам'яті, де є провина кривдника і немає структур пам'яті провини жертви.

В ресентиментальній пам'яті винуватий лише кривдник, а жертва безневинна, як ягнятко.

Парадоксальною і скандальною є та обставина, що **Ресентимент долається не тоді, коли образи, приниження, холокосту та геноциди забуваються, а коли вони осмислюються як зв'язка Ресентименту кривдника і Ресентименту жертви та при цьому рефлексивно змінюється зміст пам'яті:**

— з ресентиментального комплексу жертви на усвідомлення епохальних обмежень ресентиментального мислення, ресентиментального емоційного інтелекту, ресентиментальної волі та ресентиментальної віри.

Скандальність юдейського Ресентименту полягає не у запереченні визнання Холокосту, який безумовно був і в якому безумовно винуватий націонал-соціалістичний режим Гітлера, а у формулюванні його глибинних причин, які знаходять в біблійних наративах.

Ніцше і Вебер розглядали Ресентимент на прикладі юдаїзму та біблійної історії древніх юдеїв. Це *примордіальний Ресентимент*, який розуміється так, що на початку будь-якого ланцюжка Ресентимента стоїть або юдейський

Ресентимент, або Ресентимент татаро-могольської орди, або ще якісь Ресентименти з минулого. Це погане мислення не тому, що ненаукове, а тому що спрощує уявлення про Ресентимент, знімає відповідальність з наступних ресентименталів і робить Ресентимент неунікненним. Тим не менш, хоч і примордіальні ланцюжки Ресентименту концептуально слабкі, уявлення про дзеркальний Ресентимент цілком може бути використане.

Геополітика Ресентименту дуже часто має дзеркальний характер:

— націонал-соціалістичний Ресентимент протистоїть класовому Ресентименту (Німеччина – СРСР часів їх війни), один націоналістичний Ресентимент протистоїть іншому (сучасні Україна та Польща), імперіалістичний Ресентимент протистоїть націоналістичному Ресентименту (сучасні Росія та Україна), таласократичний імперський Ресентимент протистоїть телурократичному імперському Ресентименту (відносини Великобританії та Росії).

Дзеркальний Ресентимент суть такий, що виникає компенсаторно як відображення в індивідуальній чи колективній свідомості наслідків взаємодії з чужим Ресентиментом. Тобто чужий Ресентимент у взаємодії з ним компенсується власним Ресентиментом.

Так **в колективній пам'яті обох сторін створюється стійка пара взаємного Ресентименту, існування якого гарантується взаємозалежними структурами колективної пам'яті.**

1) — Дзеркало Ресентименту також може бути кривим.

2) — Дзеркальний Ресентимент це фундаментальна трагічна неоригінальність.

Історія теж буває дзеркальною.

Можна припустити, що **російський Ресентимент походить від ординського рабства Росії та втримується протистоянням з західною цивілізацією, породжуючи при цьому зокрема український дзеркальний Ресентимент.**

Дзеркальний Ресентимент набагато глибший, ніж недзеркальний, тобто який-небудь оригінальний Ресентимент.

Наприклад,

— Росія вже декілька сотень років плекає свій російськомовний Ресентимент. В дзеркальному відображенні так само і Україна стільки ж плекає свій україномовний Ресентимент. Росія на мовному Ресентименті збудувала свій "Русский мир". В той же час Україна на мовному Ресентименті збудувала свій націонал-патріотичний проект.

Україна опиняється взагалі в знущальному виборі:

— тікаючи від російського рабства через дзеркальний Ресентимент, вона віддається на поталу західному рабству, програмуючи новий виток Ресентименту.

Якщо з України забрати дзеркальні (прямі і викривлені), здебільшого ресентиментальні, відображення Росії, Польщі, Угорщини, Німеччини, Франції і Заходу загалом, що залишиться?

Чи може Україна "вийти з дзеркала"?

3. Тотальність Ресентименту

Ресентимент не рефлексується. Ресентимент блокує мислення. Ресентимент це своєрідна "чорна діра", яка не просто поглинає людину чи групу, але і не дозволяє вирватися з неї, бо намагання кого-небудь, наприклад колишніх друзів чи просто добродіїв, визволити ресентиментала з його Ресентименту сприймається як прояв ворожості і веде до ще більшої агресії.

В одній із авторських робіт, Ресентимент було узагальнено до мислительних установок та навіть орієнтацій:

"Ресентимент – це, перш за все, структура редуційних мислительних установок: відмова від граничних домагань та загального масштабу; відмова від перспективи, розвитку та орієнтації на майбутнє в ім'я сьогодення, виживання та орієнтації на минуле; просування простих відповідей на складні питання; відмова від різноманіття в ім'я одноманітності; домінування однієї моделі світоустрою, однієї доктрини, однієї ідеології; перевага актуальності над важливістю; перевага приватного інтересу та вигоди над загальним благом; перехід до гри з нульовою сумою; відмова чи заборона на творчість; перехід від створення до перерозподілу; поява та поширення фетишів, акцентуацій та гіперкомпенсацій; відкладене, делеговане та запозичене мислення замість негайного, безпосереднього та оригінального; відмова від складних форм мислення в ім'я найпростіших; втрата та відмова від ненормативного мислення в ім'я нормативного; заборона ненормативного мислення.

Крім того, ресентимент – це також патична редуція в байдужість, зневіру, сумнів, млявість, розчарування, зневіру по відношенню до складного і в демонстративний оптимізм і безпідставну ейфорію по відношенню до простого і лише потім – у образу, підозру, заздрість, помсту та агресію. Ресентимент породжує ресентиментальну ідентичність та ресентиментальну мову. Мислительно-патичний ресентимент є підставою морального ресентименту, а не навпаки. Подолання мислительно-патичного та морального ресентименту є складною соціальною дією рефлексивно-емоційного переналаштування суспільства, що займає цілий історичний період..."

Західні гуманітарії, зробивши важливим емоційний інтелект, мало уваги приділили викривленим, збоченим, отруйним формам емоційного інтелекту, що має групістський характер. Ресентимент як розподілений емоційний інтелект своєї групи таких же ресентименталів закриває доступ до станів емоційного інтелекту інших чи всього суспільства: радість, сподівання, довіра, захоплення. Коли іншим боляче, їм добре, і навпаки.

Як вважав Шелер, наповнена Ресентиментом людина проявляє таку виражену психічну дистанцію зі своїми жертвами, що ніколи не досягає бажаного стійкого задоволення, отриманого у вигляді його власних неетичних дій. "Відплата" такого роду вже не приносить жодної користі, а "експресія" такого роду не має жодних позитивних результатів. "В справжньому Ресентименті немає емоційного задоволення, а лише довічний гнів і туга у почуттях, які порівнюють з іншими" – пише Шелер.

Ресентимент вольовий це хвороба волі, коли замість волі – заздрість, помста і поневолення інших. Воля до контролю та примусу – це чистий Ресентимент.

Ресентимент віри – це коли замість віри фанатизм, ненависть до невірних та обскурантизм.

Це так звана віра звуженого горизонту, коли відмовляються сягати трансцендентного, зосереджуючись на іманентному.

Ресентимент не сягає складної істини. Ресентимент розкладає всяку істину на більш прості істини і протиставляє ці прості істини.

Водночас Ресентимент буває дуже творчим, бо свобода творчості може означати будь-які устремління, не обов'язково позитивні.

Найголовніше зло Ресентименту – не у руйнуванні якихось окремих смислів, а у руйнуванні смислотворення як такого. Сенси чи тим більше складні сенси створюються у розкутих і незалежних мисленні-патії-волі-вірі, а не у їх ресентиментальних проявах.

Особливо скандальним є небажання західних гуманітаріїв рефлексувати та осмислювати сучасний власний Ресентимент в таких рухах та явищах, які вони вважають прогресивними та перспективними. Мова йде про Black Lives Matter, радикальний фемінізм, "культуру відміни" та кампанії кон'юнктурно-ресентиментального гвалту, які можна описати на прикладі справи Вайнштейна і руху "me too".

Коли Ресентимент є сам по собі, то можна сподіватися, що решта ідентичнісних уявлень можуть претендувати на багатовимірну гідність чи багатомірну справедливість. Але коли Ресентименти накладаються один на один, то ведуть до множення їх та взаємопідтримки.

Так виникає **Ресентиментальний комплекс**.

В попередню епоху окремішні Ресентименти у революціях та війнах доводили свою обмеженість. Але **тепер ми живемо в епоху множинного тотального Ресентименту, який закриває доступ до складних форм істини, добра та краси і заганяє у спрощення, тобто у фашизм**.

Фашизм – це контроль і примус задля єдності спільноти у **простоті**.

Лише **складність** вимагає договору і громадського контролю за примусом.

Як ми при цьому сформулюємо просту єдність – клас, нація, гендер, вік, раса, громадянство, людяність, актуальна реальність – неважливо.

Ліберальна демократія ніяк не убезпечена від фашизму.

Ресентимент, якому вчасно не дали відсіч, завжди породжує фашизм, як би він не називався, як би не ховався і як би позірно не зрікався своєї суті.

Цифровий Ресентимент, у який світ занурюється глобально, це фактично цифровий фашизм.

4. Ідентичність Ресентименту

Саме завдяки відторгненню розуміння та багатолітньому замовчуванню цієї теми політиками, соціальними психологами та інтелектуалами взагалі

Ресентимент проник не просто на рівень мислення, волі, віри, патії та глобального психічного стану людства, але і на рівень ідентичності, політики, історичних наративів, геополітичних уявлень, міжцивілізаційних відносин та навіть у гуманітарні концепції.

Ресентимент сьогодні є не просто заразним у деяких окремих сучасних середовищах: він відображається на інші середовища, розповсюджується на інші колективи та спільноти, унаслідкується від предків до нащадків, а також підхоплюється через ідейні доктрини як мислевіруси та ментальні закладки.

Психічне зараження Ресентиментом, про яке говорить Шелер, відбувається на ідентичнісному рівні через індоктринацію.

Ресентиментальна індоктринація суть викривлення масової свідомості під ресентиментальну доктрину.

Більше того, повсякчас має місце **ресентиментально-доктринальне заміщення**.

Тобто

— усі ресентиментальні теорії та концепції добре заміщають, а іноді навіть підтримують одна одну: теорії класового Ресентименту (марксизм, меншою мірою неомарксизм), теорії націоналістичного Ресентименту, теорії гендерного Ресентименту (зокрема радикальний фемінізм та ЛГБТ-ресентимент), теорії расового Ресентименту (білий та чорний расизми), теорії ейджистського Ресентименту (ювенальна юстиція), теорії компенсаторної справедливості, теорія привілеїв тощо.

Коли Ресентимент добирається до рівня ідентичностей, то ресентиментальні відносини устанавлюються вже між ресентиментальними ідентичностями, тобто вони борються одна з одною і витісняють одна одну.

Ресентиментальна ідентичність завжди виправдовує себе тим, що це ж не за себе підозра, заздрість, злопам'ятність, помста, ненависть і агресія, це ж за образу всієї спільноти.

Груповий Ресентимент він завжди з блиском в очах, з завзяттям і позірною гідністю, бо нібито заради добра.

Саме тому **Ресентимент груповий** не є егоїстичним, але він завжди є **трайбалістським**, він – за своїх.

Ресентиментал – не мислитель і не дослідник. Ресентиментал – не незалежний експерт. Ресентиментал – пропагандист, контролер, обвинувач, месник і аб'юзер.

Ресентиментал руйнує будь-яку договірну комунікацію, перетворюючи її на маніпуляцію, звинувачуючи у маніпуляції інших, руйнуючи її через дисконунікацію («срач») та здійснюючи розкол аудиторії.

Мислення ресентиментала зазвичай незрозуміле для нересентименталів.

1) — Унікальність ресентиментального мислення в тому, що його зв'язності вибудовуються не логічно пов'язаними теоріями та концепціями, а власне єдиним Ресентиментом.

2) — Деякі ресентиментали доволі вдало мімікрують під концептуальне мислення.

Можна говорити на будь-які теми з націоналістом, сексистом, расистом, ейджистом чи феміністкою, допоки мова не заходить про ресентиментальний характер їх поглядів.

Ресентиментали не просто заперечують свій Ресентимент. Ресентиментали не просто свідомо встановлюють мислительно-рефлексивні лакуни, тобто теми, щодо яких рефлексії та мислення уникають, раціоналізуючи це у найрізноманітніші способи. Ресентиментали заперечувально-агресивно сприймають саму постановку питання, відторгуючи розмови про Ресентимент, повсякчас подаючи його як справедливість.

Мета ресентиментала – досягти справедливості для своїх за рахунок чужих або, як це робиться у західних університетах, – обернути Ресентимент проти себе, визнаючи свої привілеї та свою провину.

Обернений Ресентимент не варто плутати з **дзеркальним**.

1) — **Дзеркальний Ресентимент** – це коли Ресентимент чужих проти своїх відображається у Ресентимент своїх проти чужих.

2) — А **обернений Ресентимент** — це прийняття чужого Ресентименту проти себе, підкріплюючи тим самим чужий Ресентимент (наприклад, в установці "перевір свої привілеї" або в установці "пробудження").

3) — Ще один приклад концептуалізації оберненого Ресентименту: теорія "межі зростання" Римського клубу.

Якщо потрапляння у стан Ресентименту сталося не дуже давно, його самостійно можна відслідкувати через радикальну зміну свого кола спілкування і появу ворожого ставлення до колишніх друзів чи знайомих.

Але коли Ресентимент за давнини, коло спілкування стає усталеним і все розглядається вже як звичайний стан.

Більше того за давнини Ресентимент отримує самооцінку важливості.

Таким чином виникає **акцентуований Ресентимент.**

1) — Найкраще акцентуацію створюють екстраординарні стани кризи, війни, революції і т.п.

2) — Самооцінка акцентуованого Ресентиментала – свідомий або пробуджений, а решта – несвідомі.

Акцентуований ресентиментал мало здатен змінюватися: «він вже знає все, що треба».

Достукатися до такого ресентиментала, назвавши його ресентименталом, неможливо, тобто такі рефлексивні означення не стають маркерами "щось не так" для ресентиментала.

Високий рівень освіти і навіть вчена ступінь кандидата наук чи доктора наук не забезпечують від стану Ресентименту.

Навіть знання про Ресентимент не забезпечує від потрапляння у цей стан.

Вочевидь психо-соціальні стани Ресентименту, особливості їх прояву та протидії потрібно вивчати в школі. Та й студентам замість лекцій та семінарів щодо толерантності, взяття на себе провини чи визнання своїх привілеїв, потрібно викладати практики уникнення широкомасштабного Ресентименту та давати навички психічного суверенітету.

Але вочевидь **державні чи навіть фінансовані олігархією університети будуть проти цього.**

Ресентимент в нинішньому світі стає не просто субкультурою, а глобальною культурою.

Це "культура відміни", культурні настанови "перевір свої привілеї" ("check your privilege"), "пробудженчество" ("wokeism"), "нова нормальність" тощо.

Перспектива розширення глобального Ресентименту: генетичний, трансгуманістичний, соціальних мереж, космічний, кліматичний, цифровий, роботичний, які вже проявились, і допустимо віртуалістський та пришельський.

Особливо соціально небезпечним є виховання ресентиментальних упереджень молоді. Вони походять від індоктринованого викривлення нормативного мислення, яке привчається бачити лише ресентиментальні факти і не бачити факти любові, дружби, справедливості, гармонії та рівноваги.

Ресентиментальна компенсація у молоді суть вироджена в емоційний інтелект патія, що використовує комплекс неповноцінності, обертаючи його на комплекс переваги та вищості, тобто заздрість, ревності та помста з позиції гіпоідентичності переводяться на позицію гіперідентичності.

Скажімо, установка "перевір свої привілеї" цілком уживається з перевагою над токсичними дорослими, а толерантність уживається з "культурою відміни". Причому все це на фоні заборони на ненормативне мислення та рефлексію.

Сучасна молодь почасти збирає на собі усі можливі Ресентименти: расовий, гендерний, націоналістичний, ейджистський, феміністичний і навіть ЛГБТ-ресентимент. В кризові часи молоді люди це такі складні поєднання Ресентименту, що Ресентимент на Ресентименті сидить і Ресентиментом поганяє.

Отже для будь-якого *дзеркального Ресентименту* чи для його передачі з покоління в покоління потрібні так звані **Генератори Ресентименту**,

тобто

1) — люди, групи, інститути пропаганди, партії, суспільні групи, **ресентиментальні політики пам'яті** (політики злопам'ятності) та навіть стратегії довгострокового вшанування героїв і реагування на приниження та образи, включаючи холокосты та геноциди.

2) — Генератори тотального Ресентименту – це глобальні ЗМІ та соціальні мережі під впливом держав та олігархів.

Генераторами політичного Ресентименту є саме партії та суспільні групи. Їх організації побудовані на жорсткому трайбалізмі "свій-чужий", а їх дискурс побудований через опозицію "ми і вони".

Останнім часом постали глобальні генератори Ресентименту, наприклад, Глобальний страх коронавірусної епідемії, що породжує інфомемію та продукує масові Ресентименти (масочники і антимасочники, ваксери і антиваксери).

В ресентиментальному суспільстві Ресентимент добре монетизується.

Відтак багато людей роблять генерацію Ресентименту своєю професією, коли здійснюють просування та навіть продаж простих смислів і перспектив в обмін на лояльність до Ресентименту.

Власне тому, — **Ресентимент у суспільстві неможливо викоринити, доки існують генератори Ресентименту.**

5. Подолання Ресентименту

Існують різні способи подолання Ресентименту.

У древніх греків, як це описує Агамбен ("Стазис. Гражданская война как политическая парадигма", 2015), Стазис як внутрішня громадянська війна на противагу Полемосу як зовнішній війні означав обов'язкову участь усіх на тій або іншій стороні, вирішення протиріччя через новий громадянський мир та Амнестію і Амнезію (прощення і забуття). Водночас це був дуже затратний щодо жертв спосіб. Більш людяним подоланням Ресентименту стало християнство.

Християнство вперше послідовно і яскраво викриває іудейський Ресентимент та пробує подолати його рефлексивними наративами прощення та милосердя. Юдаїзм погано сприйняв антиресентиментальні настанови християнства. Іслам значним чином використав Ресентимент для свого просування, породивши явище ісламського тероризму. Найкраще антиресентиментальні установки виражені в індуїзмі (ахімса), буддизмі, даосизмі та конфуціанстві. Водночас християнство погано досягає подолання Ресентименту через обмеження психічної свободи.

Ще один більш точковий спосіб боротьби з Ресентиментом, який масово практикують в Європі та в США,

1) – інфраструктура психоаналізу і фармакотерапія релаксантами та антидепресантами.

2) — Такий спосіб дозволяє уникати Ресентименту в його зачинку через попередження витіснень, заперечень, проєкцій. **Однак при цьому ресентиментал стає психотерапевтичною людиною.**

Сучасний Ресентимент набагато складніший, ніж той, з яким стикалися Древня Греція, християнство чи навіть психоаналіз.

Сучасні **консциєнтальні війни** суть прояв Ресентименту.

Розумний може когось здурювати чи примітивізувати, доки не здурнішає чи не спроститься сам.

1) — Складні смисли не борються з простими: вони їх поглинають.

2) — Зі складними можуть боротися лише прості смисли. Але війна простих смислів зі складними ще більше руйнує прості смисли.

Ресентимент в принципі не долається психоаналізом, як це невдало пробував робити Дельоз, бо потенційний пацієнт не просто не вважає себе хворим, а, навпаки, вважає хворими самих психоаналітиків. Як би було добре лише психоаналізом лікувати усіх комуністів, націоналістів, ейджистів, расистів та феміністок. Але – зась.

Ресентимент це не просто психотравма, а багатовимірне фундаментальне спрощення, яке змінює мислення, волю, віру та патію, яке отримує безліч психо-соціальних підкріплень і стає основою ідентичності та соціальних патернів поведінки, яке може сягати як завгодно глибоко і широко – аж до духовності індивідів; культури і ментальності нації та цивілізації; історії, колективної пам'яті та політики.

Ресентимент маніпулятивно ззовні можна використовувати, корегувати, посилювати, послабляти, бо побачити ці впливи ресентиментал не може.

1) — **Ресентименталами можна доволі легко управляти**, проваючи маркерні теми, доводячи комунікацію до конфронтації (45% – за, 45% – проти, лише 10% – здатні лишатися нейтральними).

2) — Для України, наприклад, такою маркерною темою Ресентименту є **"мова"**.

3) — Для західних університетів такими маркерними темами є **"визнання провини та своїх привілеїв"** щодо чорних, ЛГБТ-спільнот, жінок, мусульман тощо.

Лише добро може знаходити в собі зло і позбавлятися його. Зло не бачить зла, зло ніколи не визнає себе злом.

Всупереч Ханні Арендт – зло не є банальним:

1) — воно ховається, бреше, приховує мотиви, виправдовується, маніпулює, тобто видає себе за добро, а добро видає за зло.

Але

2) — зло **завжди видає себе** тим, що практикує, підтримує або дозволяє **Ресентимент**.

Ресентиментальні теорії долаються історичною практикою.

1) — ХХ століття показало, що якщо з **марксизму** викинути класовий Ресентимент, то власне в марксизмі, окрім концепції капіталу, нічого вартісного не залишиться, бо буде хабермасівський комунікативізм та деліберативна демократія або даоський чи буддистський комунізм.

2) — А якщо з **націоналізму** викинути весь націоналістичний Ресентимент, що сутнісне залишиться? Чи взагалі нація – сутність?

3) — Якщо з **фемінізму** викинути весь Ресентимент, що сутнісне залишиться? Особливо якщо врахувати, що фемінізм це вже не про стать, а про гендер?

1) — В оперативному теперішньому Ресентимент майже ніколи не долається мисленням чи теоріями, бо він відключає мислення і всяке теоретизування.

2) — Ресентимент не долається патією, бо вона перетворюється на вироджений емоційний інтелект.

3) — Ресентимент не долається волею, бо паразитує на ній.

4) — Ресентимент не долається вірою, бо блокує її трансцендентний горизонт, зосереджуючись на іманентних її аспектах.

Позбавитися Ресентименту можливо через зживання його, тобто коли він заводиться у глухий кут обезсмилення і безперспективності та набридає своєю нав'язливістю і примітивізмом.

Вихід з Ресентименту небезпечний для життя ресентиментала так само, як і входження в нього чи знаходження в ньому.

Гуманітарне подолання Ресентименту вочевидь має договірну природу з рівноважними принципами.

Всяка акцентуйована ідентичність ресентиментальна і зводиться до групізму.

Лише складне самовизначення та договори між складними самовизначеннями можуть бути нересентиментальними і негруповими.

Ресентименту протистоїть **позитивний психічний суверенітет**.

В цьому сенсі **психічний суверенітет – це не анархія і не соціопатія**.

1) — Психічний суверенітет – це здатність до незалежного самоперетворення, до вільного чи навіть спонтанного мислення, до самопрояву патії без емоційного диктату чи примусу, до необумовленої творчої волі та до віри широкого горизонту.

2) — Психічний суверенітет – це коли в мене немає жодних провин, жодних привілеїв, жодних обов'язків, про які я ні з ким не домовився або які я добровільно не визнав без шкоди власному духовному перетворенню.

З точки зору психічного суверенітету, будь яке обмеження свідомості, наприклад, класова, національна, расова, гендерна, ейджистська тощо свідомість – це збочена свідомість, невільна свідомість. Не буває окремої національної чи окремої класової і т.д. гідностей, бо гідність, як і справедливість, лише багатомірні.

Чи варто боротися з Ресентиментом?

1) — Якщо це не перетворюється на фашизм чи масову агресію та існує на рівні індивідуальному, то ні. Якщо хтось бажає жити з блокованим мисленням, з викривленою несамостною патією, з обумовленою волею, з вірою звуженого горизонту, а також з мислевірусами і ментальними закладками, то це його право.

2) — Але коли це стає загальносуспільною бідною, то боротися з Ресентиментом потрібно обов'язково.

Боротьба з Ресентиментом не має бути ще одним Ресентиментом.

Ситуацію боротьби спрощує одна дуже цікава обставина:

1) — ресентименталів не потрібно гнати чи викривати, вони самі себе проявляють, самі заходять у глухий кут своєї агресії і зрештою самі зрікаються колишніх друзів, особливо тих, хто має психічний суверенітет.

2) — З ресентименталом треба вести себе, як з малими дітьми: жаліти, прощати, карати, наставляти, давати шанс змінитися і знову жаліти, прощати...

Тим не менше, **чому Ресентимент такий небезпечний?**

Бо **це не просто негативна енергія, що спрямована на розкол і протистояння в суспільстві.**

Це самознищення багатьох талановитих людей, хто не навчений здобувати та захищати свій позитивний психічний суверенітет.

Більше того, цифровий фашизм, що розповсюджується сьогодні по всьому світу, спрямований на знищення психічного суверенітету.

Вільне мислення, необумовлена воля, самотна патія, віра широкого горизонту – сьогодні це єдині привілеї.

Але це ж було завжди. Хіба не так?
